

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
БЕОГРАД

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на седници која је одржана 21.децембра 2017.године, изабрала нас је у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације магистра политичких наука Дарка Л. Бакића са насловом **ПОЛИТИКА ЦРНЕ ГОРЕ ПРЕМА ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ ОД БЕРЛИНСКОГ КОНГРЕСА ДО ПРВОГ БАЛКАНСКОГ РАТА**. Комисија у саставу проф.др Ђорђевије Борозан, редовни члан Црногорске академије наука и умјетности из Подгорице, др Саша Мишић, доцент Факултета политичких наука УБ и проф.др Љубинка Трговчевић Митровић, редовна професорка Факултета политичких наука УБ (у пензији) и менторка, прегледала је рукопис и о урађеној дисертацији подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Биографски подаци о кандидату

Дарко Л. Бакић, из Подгорице, рођен је у Никшићу 1973 године. У родном граду је завршио основну, нижу музичку и средњу природно-математичку школу. Дипломирао је на Економском факултету у Подгорици 2000.године, а потом је уписао магистарске студије, смер Међународних односа, на Факултету политичких наука у Подгорици 2003.године. Магистарски рад под насловом "Дипломатски представници Црне Горе у Цариградском посланству (Станко Радоњић и Гавро Вуковић)" одбранио је на истом Факултету 2009.године пред комисијом коју су чинили проф.др Ђорђевије Борозан (ментор) и чланови проф. др Радован Вукадиновић и проф. др Божидар Шекуларац. Кандидат је такође завршио и бечелор студије Примењеног рачунарства на Електротехничком факултету Универзитета у Подгорици (2008-2011). Докторант је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду од 2012.године.

Кандидат Бакић је радну каријеру започео је у Пореској управи Црне Горе, где је радио на пословима у финансијској полицији, инспекцијском надзору, и у другим секторима. Сада је запослен у Заводу за интелектуалну својину Црне Горе (при Министарству економије), са звањем самосталног саветника у Сектору за ауторско и сродна права, међународну сарадњу и информационе услуге. Говори руски и енглески језик. На основном нивоу служи се грчким, турским и италијанским језиком.

Приказ објављених научних радова

Кандидат Дарко Л. Бакић је аутор једне монографије и више научних радова, а један број текстова је објавио у штампи.

Монографија *Дипломатски представници Црне Горе у Цариградском посланству (Станко Радоњић и Гавро Вуковић)*, Подгорица: Књижевна задруга Српског народног вијећа, 2011, стр.157. ISBN 978-9940-27-025-4. 341.72(497.16)(043.2) 327(497.16:560)"18" COBISS>CG-ID 18654224

Ова студија је урађена на основу магистарског рада овог кандидата. Проблем који је колега истраживао су прве године успостављања дипломатских односа између тек ослобођене Црне Горе и државе са којом је до тада била у вазалном односу. Односно, овим истраживањем се зашло у питање настанка и развоја дипломатије младе државе, те првим њеним заступницима у иностранству. У тим раним годинама Османско царство је за Црну Гору било од кључног значаја са обзиром на историјско наслеђе и проблеме настале успостављањем нових граница на Балкану. Аутор је уочио важност ове дипломатске иницијативе да Црна Гора има свог заступника у Османском царству јер је оно избегавало да изврши одредбе Берлинског уговора и успостави тамо одређене границе са Црном Гором. Тиме је изазвано више криза које су ставиле црногорску дипломатију у настајању пред искушења. Централна тема ове књиге су дипломатске мисија два прва црногорска дипломатска службеника, војвода Станка Радоњића и Гавра Вуковића. Први је на Босфору боравио током 1879.године и његова ангажман се свео на решавање турско-црногорског граничног спора, те заступањем интереса црногорских држављана који су тамо живели. Њега је сменио дотадашњи секретар посланства војвода Гавро Вуковић, који је у Цариграду остао до јула 1880.године и углавном био усмерен на питање предаје Плава и Гусиња Црној Гори. Заједно са италијанским дипломатом грофом Кортијем је покушао

да замени поменуте области неким другим, што је касније успело посредовањем Британије и предајом Улциња Црној Гори. Он је поново именован за представника на Порти у марту 1884., и остао је тамо до краја исте године решавајући проблем билатералног договора око исушивања Скадарског језера и осталих питања разграничења. Ова монографија је заснована на новим или недовољно познатим архивским подацима, које је аутор помно анализирао, дајући тако не само целовиту реконструкцију тог доба, већ и тумачење сложених односа на политички ровитом и етнички испреплетаном балканском простору.

Остали објављени радови припадају подручју дипломатске историје, углавном историји дипломатије Црне Горе и њеним односима са суседним државама, те појединим њеним истакнутим посленицима. Сви ови текстови су засновани на оригиналном и необјављеном архивском материјалу, претежно из црногорских и српских архива, те релевантној литератури.

"Станко Радоњић - први црногорски дипломатски представник", *Историјски записи*, бр. 1-2, Подгорица, 2009, стр. 129-142. ISSN 0021-2652 UDK 341.7:929Radonjić S. COBISS>CG-ID 16426256

Овај текст је документован резултат истраживања службовања првог представника црногорске државе у Османском царству, који је тамо упућен 1879.године. Његова мисија је била у добу када су после Берлинског конгреса од стране Османског царства вршене разне опструкције да би се спречило извршење одредаба које су се односиле на предају Гусиња и Плава Црној Гори. Задаци војводе Радоњића су били усмерени на извршење ових одредби, рад комисије за разграничење и спречавање турског утврђивања у Зети. Овај први дипломата је обављао и конзуларне послове. У Цариграду се задржао само два месеца јер се по обављеном задатку вратио на место министра иностраних послова на Цетињу.

"Други период Вуковићевог дипломатског представљања Црне Горе у Османском царству", *Гласник Народног музеја Црне Горе*, нова серија, VI књига, Цетиње, 2010, стр. 5–19. ISSN 1800-5713 UDK 93/94(497.16) COBISS>CG-ID 54807

На основу оригиналних извора, анализирана је дипломатска активност војводе Гавра Вуковића у Цариграду у периоду након што је Црна Гора 1884.године обновила дипломатске односе са Османским царством. Тада се овај дипломирани правник, каснији министар спољних послова, углавном бавио питањима о којима је кнез Никола разговарао

са султаном током посете Порти 1883.године, а то су уређење црногорско-турске границе и исушење Скадарског језера. У том тренутку ово друго питање није могло да буде решено, као што није решено ни по његовом повратку. Аутор у свеобухватној анализи закључује да је војвода Вуковић успео да закључи и потпише 9/21 децембра 1884.године уговор о регулисању црногорско-турске границе на северу од Планинице до Шекулара, те је успешно завршио свој други боравак при османском двору.

"Дипломатска активност Станка Радоњића и Гавра Вуковића у Османском царству", *Стварање*, бр. 1, Подгорица, 2010, стр. 149-158. ISSN 0039-422X UDK 94(497.16) COBISS>CG-ID 4054786

Текст је посвећен првим црногорским дипломатама и анализи њиховог учинка током мисије у Цариграду. Оба посланика су се бавила скоро истим питањима, односно оно што је започео први настављао је други. И Радоњић и Вуковић су превасходно били усмерени на спорна гранична питања између две државе. Уочљиво је да је била остварена изузетна сарадња двојице војвода и дипломата, а њихове каријере су биле испреплетане и комплементарне. Континуирана сарадња, како у Цариграду тако и на Цетињу, је омогућила да обојица буду веома добро упућени у ондашње црногорско-османске односе, јер су били и посланици на Порти али и министри спољних послова. Обојица су се сусретала са свакодневним опструкцијама турских власти у извршавању одредби Берлинског уговора. У њихов допринос аутор Бакић је навео увођење и уобличавање праксе деловања посланика на страни, до тада непознатој у дипломатској историји Црне Горе, коју су баштинили каснији црногорски дипломати.

Основни подаци о дисертацији

Тема докторске дисертације Дарка Бакића одобрена је одлуком Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду 21.фебруара 2012.године. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука, продужен је рок за одбрану дисертације до 21.фебруара 2018.године.

Дисертација је урађена сагласно прописима Универзитета у Београду и има укупно 449 страна. Осим основног текста, садржи и: *Резиме* на српском и енглеском језику, *Садржај*, *Предговор*, *Увод*, *Закључак*, *Списак извора и литературе*, *Биографију аутора*, *Изјаву о ауторству*, *Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије* и *Изјаву о*

корошћењу. Дисертација је сходно Правилнику о академској честитости ФПН прошла проверу на плагијат.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације је анализа политичких и дипломатских односа Црне Горе и Османског царства у периоду од Берлинског конгреса 1878. до Првог балканског рата 1912.године. У питању је хронолошки добро омеђено раздобље које почиње од тренутка када Црна Гора одлукама Берлинског конгреса, уз Србију и Румунију, постаје независна држава са свим сувереним правима. Овај период је завршен 1912.године избијањем Првог балканског рата после кога ће сплетом међународних односа доћи и Први светски рат на чијем крају је ова држава престала да буде самостална. Наведени хронолошки период је уствари доба мирнодопског трајања те државе у којој је она почела да развија сопствену дипломатску службу, успоставља дипломатске односе са другим државама и самостално креира спољну политику. То је и време када млада држава отвора прва дипломатска представништва. Оно у Османском царству, у којем је Црна Гора била предходно у вазалском односу, било је веома значајно јер је са тим суседом било много нерешених, посебно граничних, питања. Предмет истраживања је било и испитивање политике коју је црногорска влада спроводила према Порти, која је, умногоме опредељивала ондашње стање црногорско-османских односа, а које је варирало од изразито лошег до, могли би рећи, доброг.

Предмет анализе у првом делу овог рукописа била је тумачење односа двеју држава у периоду након Берлинског конгреса до посете кнеза Николе I Петровића султану Абдул Хамиду II 1883.године, у којем су међусобни односи били оптерећени бројним проблемима, проузрокованим Портиним неизвршавањем одредаба Берлинског уговора. Наиме, османска влада користила се разним средствима како би онемогућила, или бар што више пролонгирала, предају области који су уговором у Берлину били додељени Црној Гори. Сходно томе, активност владе на Цетињу се тада првенствено усредредила на заокруживање црногорске територијалне целине. У том циљу Црна Гора је отворила своје прво, а дуго времена и једино, дипломатско представништво у некој страниј држави, Посланство у Цариграду. Међутим, сви покушаји црногорских дипломатских представника да у директним контактима са Портом, спроведећи инструкције своје владе,

допринесу решавању овог проблема, остали су без успеха јер је Porta декларативно изражавала спремност да изврши одлуке Берлинског конгреса, а у пракси је у свакој прилици опструирала њихово извршење. Стање затегнутости између двеју држава је кулминирало јула 1880. године, када је Црна Гора одлучила да прекине дипломатске односе са Османским царством.

Аутор је утврдио да су се у овај сукоб већ тада умешале велике силе и одлучиле да Царство задржи Плав и Гусиње, али уз обавезу да се Црној Гори уступи Улцињ. Тиме су се стекли услови за поновно успостављање дипломатских односа. Тада је Porta настојала да ступи у присну сарадњу са Црном Гором плашећи се експанзионистичких аустроугарских планова усмерених према Истоку. Зато је султан у више наврата позивао црногорског кнеза да посети Цариград. Успостављање добрих односа са Турском за Црну Гору је значило обезбеђење сигурнијег залеђа у случају евентуалног сукоба са Аустро-Угарском, као и мир на граници, а тиме и услова за стабилан развитак земље. У циљу спровођења такве политике, кнез Никола је, након што је више пута избегавао да се одреди према конкретно упућиваним позивима, одлучио да посети султана. Посета османском владару у лето 1883. године означила је прекретницу у међусобним односима, који су од тог тренутка кренули да се развијају узлазном путањом. Наредне године дошло је до поновног отварања црногорског посланства у Цариграду, као и постизања споразума којим је црногорско-османска гранична линија највећим делом прецизирана. У истраживању се није могао занемарити утицај владара на развој ових односа, те је колега Бакић обратио пажњу на лично познанство и пријатељство султана Абдул Хамида II и кнеза Николе, које је утицало на односе њихових држава и које је трајало до свргавања овог османског владара са власти 1908. године. Од тада Црна Гора све више почиње да се усредсређује на спровођење политике територијалног проширења у правцу Северне Албаније и Старе Србије, помажући Малисорски устанак и на крају склапајући уговоре са осталим балканским државама у циљу коначног протеривања Османлија са балканских простора.

Циљ овог рада био је да се у оквиру укупних збивања на међународној политичкој позорници, посебно на Балкану, као и прилика на унутрашњем плану, утврде, анализирају и саопште сви аспекти политике Црне Горе према Османском царству у важном периоду првих деценија њене независности. То се сагледало анализом квалитета и сврсисходности

укупне спољне политике, наравно и целокупне политичке стратегије коју је Црна Гора имала према другим државама, а посебно Османском царству. Тумачење политичких активности Црне Горе у односу на суседа, те утицај политичких активности које су долазиле из Цариграда, али и од стране других великих сила, омогућило је да се сагледа успешност спољне политике Црне Горе и њених заступника. У основи, сврха истраживања је била да се утврде, анализирају и синтетички изложе сви фактори који су допринели развијању и побољшању или погоршању билатералних односа две државе. У питању су биле географски повезане државе, са компатибилним привредама и интересима за шири утицај на Балкану, Медитерану и Европи у целини.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је пошао од једне генералне, и више општих хипотеза, од којих Комисија издваја најважније:

Основна хипотеза која је доказана је да је политика коју је Цетиње спроводило према Османском царству у посматраном периоду била усмерена у правцу решавања главних проблема који су оптерећивали односе између две земље, као и решавања егзистенцијалних питања црногорске државе и њених поданика. То су у првом реду биле границе и када је то питање решено, у међусобним односима није било већих проблема и дипломатске везе нису прекидане.

Посебне хипотезе:

Потврђена је постављена хипотеза да су конкретни резултати црногорског политичког деловања превасходно зависили од постојања или непостојања воље великих сила да у датом тренутку подрже политичке акције Цетиња према Цариграду, као и да је кнез/краљ Никола имао главну улогу у конципирању стратегије политичког деловања Црне Горе према Османском царству и доношењу конкретних политичких одлука. На конкретним примерима су показани појединачни интереси великих сила на овом простору, пре свега Русије, Велике Британије, Аустро-Угарске, Немачке, Француске и Италије.

Дат је документарни одговор на хипотезу да је истрајност владе у Цариграду у избегавању спровођења одлука Берлинског конгреса, које су се односиле на Црну Гору,

била омогућена подршком европских сила, првенствено Аустроугарске, Велике Британије и Немачке.

Хипотеза да у активности које је Цетиње спроводило у пограничним деловима Османског царства - Северној Албанији, Затарју и Горњем Полимљу - биле мотивисане жељом за присаједињењем тих крајева Црној Гори аутор је потврдио низом конкретних примера.

4. Кратак опис садржаја

Основни текст дисертације (стр. 24-312) је подељен у 4 посебна одељка.

Прва глава, насловљена *Црногорска представништва у Османском царству* (стр.24-49) односи се на период после Берлинског конгреса и признавања независности Црне Горе, када су скоро све велике силе отвориле своја дипломатска представништва при црногорском двору. Сиромашна и кадровски слаба Црна Гора није могла да оствари начело реципроцитета у дипломатском представљању, већ је одлучила да замоли Русију да прихвати да заступа интересе Црне Горе и њених држављана, путем својих дипломатских и конзуларних представника на страни. Русија је позитивно одговорила на црногорски захтев. Међутим, Аустро-Угарска и Османска империја су одбацили могућност руског покровитељства над Црном Гором у њиховим земљама, те су приморале Црну Гору да отвори сопствено дипломатско представништво у Цариграду. Та одлука је донета због потребе решавања црногорско-османских питања, везаних за неспремност Османског царства да територије које су држали под својом контролом, а које су, сходно одредбама уговора постигнутог у Берлину, имале да припадну Црној Гори. За првог дипломатског представника Црне Горе у некој страни држави именован је Станко Радоњић, а за секретара делегације постављен је Гавро Вуковић.

Црногорско посланство у Цариграду, отворено је 5. септембра 1879. године, а обележило га је изразита нетрпељивост султана Абдул Хамида II према Црној Гори. Незадовољство резултатима конгреса у Берлину, те смањивањем територије Царства, узроковало је да је султан одбијао да прими црногорску делегацију у званичну аудијенцију. Међутим, под притиском руског, али и дипломатских представника других држава, Абдул Хамид II је ипак то морао да учини, али је и даље све чинио да искаже своје непоштовање према Црној Гори и њеним званичним представницима.

Поред дипломатског представништва у Цариграду, Црна Гора је у Османском царству имала и представништво конзуларног типа, које се налазило у Скадру, а које је без прекида било инструмент одржавања конзуларних односа између двеју земаља, од његовог поновног успостављања 1893. године до Првог балканског рата. Османско царство је у Црној Гори имало три своја представништва, посланство на Цетињу (отворено 6. новембра 1879. године), као и конзулате у Подгорици (од 1888. године) и на Црногорском приморју (отворен 1889. године).

Други одељак *Тешкоће око спровођења одлука Берлинског конгреса* (стр. 50-118) обухвата период након признавања независности Црне Горе у коме је дошло до кризе у односима ове две државе због опструкције власти у Цариграду да предају територије Плава и Гусиња додељене одлукама овог скупа. То је резултирало Плавско-гусињском кризом насталом у области насељеној многим становницима муслиманске вероисповести. Одлагање извршења одлука Конгреса, Порта је образлагала спречавањем нараслог албанског покрета, док је у стварности тај покрет свесрдно подстрекивала на отпор црногорском успостављању власти, Такво стање довело је до црногорско-албанских сукоба, што је односе између Цетиња и Цариграда довело до крајње затегнутости. Ситуацију је покушао да реши италијански дипломата гроф Корти, а као резултат је дошло до потписивања Меморандума о промени Плава и Гусиња за Груде, Хоте и дио Кастрата, што су потписали турски министар иностраних дела Савас-паша и Гавро Вуковић, 12. априла 1880. године. Међутим, после повлачења Турака поменути територију су заузели Албанци, те је овај акт остао без резултата. Представници великих сила у Цариграду заједнички су протестовали код Порте због насталог стања, а Порта је одлагала решење.

На даљу судбину овог питања пресудну улогу имао је Вилијам Гледстон, британски премијер, који се енергично заложиио да се Порта принуди да у потпуности испуни обавезе које јој је налагао Берлински уговор. Гледстон је овај задатак поверио искусном британском политичару Гошену, кога је поставио на дужност дипломатског представника своје земље у Цариграду, који је успео да договори размену територија којом је Улцињ припао Црној Гори. Притисак на Турску извршиле су и остале велике силе, спремне да бране договор из Берлина, посебно јер су се и даље ређали погранични сукоби који су довели и до прекида дипломатских односа од стране Црне Горе. Он није

дуго трајао а сво време је црногорска влада наставила да општи са Портом преко њеног представника у Црној Гори, који није напуштао Цетиње.

Аутор се бави и заинтересованошћу других великих сила проблемима око разграничења две државе, као и страхом Порте да ће Хабсбуршка монархија имати утицај на младу кнежевину, те су због тога у више наврата позивали кнеза Николу да посети Цариград. Црногорски владар прихватио је султанов позив, тек када је османска влада предузела одлучне мере да се протокол црногорско-турске комисије од 10. јануара 1883. године, којим су утврђени гранични знаци, од Јадранског мора до Скадарског језера и Зетском равницом до узнад Подгорице, спроведе у дело, а чему су се противили Малисори. До посете је дошло у августу 1883, после чега је прецизирана граница и обновљени дипломатски односи. који потом нису прекидани све до 1912. године.

Треће поглавље *Погранични дјелови Османског царства као интересне сфере Црне Горе (Доњи Васојевићи, Затарје и Сјеверна Албанија)*, стр.119-389, је најкомплексније и најобимније. У њему је аутор анализирао не само међусобне односе две државе које су основни циљ овог рада, већ је указао да су билатерална питања често прерасла у мултилатерална, јер су и друге суседне државе биле заинтересоване за области о којима је била реч. Наиме, Санџак, тј. Рашка област, одлукама конгреса из Берлина остао је формално у саставу Османске империје, али под окупацијом Хабсбуршке монархије, те је као клин је раздвајао тада блиске две српске државе, Србију и Црну Гору. Већина становништва Доњих Васојевића и Затарја је етнички припадала српском националном корпусу, те су и Србија и Црна Гора виделе опасност од хабсбуршког присуства на овом простору, а само становништво је у више наврата изазивало побуне. Политика владе Црне Горе је била да се стишава гнев народа и смире тензије јер је била свесна својих ограничених моћи, али је, са друге стране помагала избегло становништво са ових подручја, снабдевала их оружјем, и сл. То је чињено у намери да задржи становништво тих области на терену до тренутка када ће историјске околности бити повољне за остварење тежњи да Балкан буде територија слободних словенских држава и да се Турци потпуно протерају са овог полуострва. Свакако да је Цетиње ове области видело као свој простор интереса, и покушавало да ту ојача свој утицај. Према становницима Малесије, насељене муслиманима претежно албанског националног идентитета, спровођена је тактика подстрекивања на буну против Османлија са намером

да се дестабилизује царство. У питању је била политика раздора којом је Никола I Петровић рачунао на могућност ширења своје државе на простор Северне Албаније, заједно са Скадром. Притом је сматрао да би евентуално успостављање аутономног статуса Албанаца у оквиру Османског царства значајно умањило шансе Црне Горе да загосподари том територијом, јер би се насупрот тој његовој тежњи нашао уједињени и ојачани албански етнички корпус, који би свакако тежио успостављању сопствене националне државе. Осим тога, аутономна Албанија омогућила би Аустро-Угарској и Италији да тамо учврсте свој утицај, што би свакако била велика сметња црногорским претензијама на ту територију. Помагање Малисорима је трајало све док османска војска није 1911.године угушила устанак на том простору. Поменути догађаји су увели Црну Гору у међународну кризу која је настала избијањем италијанско-турског рата, крајем септембра 1911.године. Црногорски владар рачунао да је то тренутак да оствари своје спољно политичке тежње и прошири своју државу. Најпре је понудио Риму да олакша ситуацију тиме што би освојио "турску Албанију", али његов предлог није био прихваћен од стране Италије јер је ова обећала великим силама да се сукоб неће ширити изван подручја Магреба. Покушао је са ослоном на Беч, али и то безуспешно, а уз то је следило упозорење Русије да не почиње сукобе на Балкану. Слично је покушано и наредне године, али је реакција великих сила била оштра и Црна Гора није успела у намери да се територијално прошири на овај простор који је укључивала у своју сферу интереса.

У предвечерје Првог балканског рата (стр. 390-401) је наслов последњег, IV поглавља, овог рукописа који анализира период финалне фазе сукоба око границе са Османским царством, кризе која је била увод у почетак рата балканских држава са овом империјом. Аутор детаљно описује пограничне сукобе црногорских и турских трупа у Зети јула 1912.године, те сукоба око појединих караула у којима су жртве имале обе стране. То је био повод да се влада Црне Горе обрати великим силама. Она је тражила од њих да предузму мере како би се избегли даљи сукоби. Велике силе нису се одлучиле да на себе узму улогу посредника у циљу решавања црногорско-турских пограничних проблема, већ су у одговору на црногорски захтев изјавиле да је њихова жеља да Црна Гора са своје стране не да повода за нарушавање мира. Међутим, већ тада је већина балканских држава била спремна да коначно протера Османску империју са Балкана, те за њих мир није био опција којој су тежили. Како је кандидат показао, поменути погранични

сукоби су били увод у Први балкански рат, у којем су балканске државе извојевале велику победу и присиле Османску империју да се повуче из скоро целе Европе. У случају Црне Горе, савези балканских држава усмерени против `вековног` заједничког непријатеља, давали су наду да ће у предстојећем великом сукобу она коначно успети да реализује своје спољнополитичке планове. Тај резултат није био остварен јер Црна Гора није успела да добије Северну Албанију са Скадром као њеним центром, иако је то била ратна тековина црногорске војске. Реализацији ове идеје испречиле су се велике силе, које су одлучиле да Скадар са припадајућом територијом биде припојен новоствореној албанској држави, док се Црна Гора морала задовољити малим проширењем око Подгорице

5. Остварени резултати и научни допринос

Докторска дисертација Дарка Л. Бакића је први целовити научни рад који је истражио, објаснио и протумачио како су успостављени и како су се развијали дипломатски односи две суседне балканске државе. У питању је био специфичан однос једне веома мале бивше вазалне државе и огромног царства, које је иако у опадању, и даље било велика сила са значајним територијалним присуством на Балканском полуострву. У случају ових односа није у питању била само важност и величина државе, већ и њен геостратешки положај, који у случају Црне Горе није био сасвим периферан. Наиме, ова млада независна кнежевина је била стратешки важна за контролу доњег Јадрана и Отрантског мореуза са једне, док је са друге стране била тампон између нових граница које су после 1878.године повезивале Османско и Хабсбуршко царство. Томе треба додати да је била једна од земаља насељених Јужним Словенима који су у то време већ јасно показивали жељу да се повежу и потисну велика царства са територија које су заузимали. Све је то утицало да су билатерални односи двеју држава били под сталном лупом великих сила, да су они биле вишеструко сложени, да су зависили од претензија и планова других великих, али и малих, држава.

Ово је условило да је кандидат Бакић билатералне односе двеју држава посматрао у сплету укупних међународних односа са краја 19.века. Узео је у обзир новонастале границе исцртане Берлинским уговором, сазваним иначе ради ревизије Санстефанског мировног уговора, а којим су неке од балканских држава стекле независност иако ниједна

од њих није била задовољна добијеним територијама. То је условило сталну напетост на балканском тлу не само између нових држава, већ и плановима великих сила за овај простор. Русији је требао ослонац за приступ Медитерану, док су Велика Британија и Аустро-Угарска јасно показивале да ни по коју цену неће дозволити могућност успостављања руске доминације на Балкану. Њима се прикључила и Немачка чији планирани продор на исток није био могућ без поузданог савезника на том путу. То је условило да су велике силе биле склоне да очувају Османско царство, као брану продора Русије према Медитерану, док би Аустро-Угарска заузела њене позиције на Балкану. Постојање малих балканских држава највише је одговарало Риму, с обзиром на дугорочне планове доминације на Јадрану и његовом залеђу, али тадашња снага те земље није била довољна за самосталне потезе те су се, углавном, уважавали ставови Двојне монархије. Ни Француска, ослабљена поразом у Француско-пруском рату, није узимала озбиљнијег учешћа у решавању балканских питања. Њена главна брига била је уједињена и све јача немачка држава, те није желела да се са њом конфронтира на балканском простору. То је оставило простор да су Османско царство и Хабсбуршка монархија, као непосредни суседи, били највише заинтересоване за контролу над Црном Гором и она се видела као противник њиховим плановима. Показано је да је Аустро-Угарска на више начина онемогућавала политичке акције црногорске владе и да је охрабривала Порту да не изврши територијалне обавезе према Црној Гори установљене Берлинским уговором. Разлог је био и у спречавању повезивања Србије и Црне Горе, с обзиром да је Двојна монархија била свесна јачања словенских покрета и тежила је да их сузбије.

Кандидат Бакић је показао аспирације Црне Горе на Северну Албанију, која је била у саставу Османског царства. То је био једна од најважнијих политичких тежњи кнеза Николе, посебно јер је Скадар сматран једним од градова важних за црногорску историју и настанак саме државе. Ово подручје је означено као интересна сфера Црне Горе и током тих деценија кнез Никола и други званичници су обавили низ политичких разговора са представницима суседних држава и великих сила у намери да добију сагласност за ову политику. О томе се разговарало у Цариграду, Риму, Београду, али се није свуда наишло на разумевање. Према мишљењу двора на Цетињу, ако би била створена аутономна Албанија, она би била под утицајем Италије и Аустро-Угарске, а самим тим би Црна Гора остала стешњена између ових сила и без могућности територијалног ширења.

Посебно треба истаћи да је магистар Бакић прецизно истражио и објаснио однос црногорских власти према суседним муслиманским племенима, претежно Албанцима, који су живели у пограничном подручју. Са једне стране, Цетиње их је сматрало продуженом руком Цариграда који су константно упадали на територију Црне Горе и онемогућивали разграничење, док је са друге, црногорска влада одржавала добре односе са неким албанским племенима, посебно католичким Малисорима, рачунајући на њихову подршку при могућем ширењу Црне Горе на те области. Помагали су устанак у Малесији, подигнут у знак отпора младотурском режиму због угрожавања племенске самоуправе, а део црногорских грађана је у њему учествовао.

Значајни резултат овог истраживања је и анализа пропагандне делатности црногорске државе у деловима Османског царства које је сматрала својом интересном сфером и које је тежила да припоји сопственој држави. То је посебно чињено на подручју око реке Таре, у Васојевићима и делу Санџака. Она је помагала тамошње становништво, чак га наоружавала, организовала обавештајну службу и помоћ становништву. Због тога је Црна Гора имала интерес да отвори конзулате у Беранима, као и на Косову, али није добила сагласност Порте. У овим акцијама се сукобљавала са истоветним тежњама Србије, која је такође имала интерес присуства на поменутом простору и чија је пропаганда, махом из финансијских разлога, имала значајан учинак него црногорска.

ЗАКЉУЧАК

Докторска дисертација магистра Дарка Л. Бакића је оригиналан научни прилог нашим знањима о дипломатским односима појединих балканских држава у периоду када су неке од њих постале независне, док су друге, попут Османског царства, почеле да губе своје вековима поседнуте територије на Балкану. У жижи овог истраживања били су дипломатски односи најмање балканске државе, Кнежевине, од 1910.године, Краљевине Црне Горе, са ослабљеном, али још увек великом државом Османлија. Ови односи су пролазили кроз различите фазе, уз повремене прекиде и нова успостављања, у којима су се оне спориле око појединих пограничних територија. Ти односи су били тек део укупних сукоба великих сила око превласти над Балканом, што се одражавало умножавањем криза и преплитањем интереса чак и на релативно малој територији каква је била Црна Гора. Кандидат Бакић је савесно истражио дипломатске архиве Србије и Црне Горе и објављене

изворе страних држава и ослонио се на оригинална документа којима је успео да критички савесно утврди главне токове ових односа, али и читав низ појединачних акција, посебно оних у којима су удела имале друге балканске државе или велике силе. Значајан ослонац овом истраживању била је литература на више светских језика, која је коректно употребљена у богатом научном апарату са преко 1500 напомена, а коришћена је и доступна оновремена штампа.

Овим рукописом су први пут обрађени целовити и сложени односи ове две државе. Дисертација је, осим прилога дипломатској историје Црне Горе и Османског царства, као и њиховим протогонистима, значајан помак у нашим знањима укупних прилика на Балкану на прелазу из 19. у 20.век, те интересима и уплитањем великих сила на овом подручју које је, у крајњем исходу, резултирало избијањем Првог светског рата. Не може се оспорити ни њен допринос сагледавању неких појединачних питања, као што су национална пропаганда, односи са мањинским становништвом, проблеми становника словенског порекла у Османској држави, и сл.

Прегледом овог рукописа Комисија је оценила да је у питању оригиналан и вредан научни рад, те предлаже да се одобри јавна одбрана докторске дисертације кандидата Дарка Ј. Бакића.

У Београду, 22.децембра 2017.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

проф. др Ђорђије Борозан,
академик ЦАНУ, Подгорица

доцент др Саша Мишић
Факултет политичких наука УБ

проф.др Љубинка Трговчевић Митровић,
професорка у пензији ФПН УБ